

Joachim Roman Bar

"Die religiösen Frauenorden", Mirjam Prager, Aschaffenburg 1968 : [recenzja]

Collectanea Theologica 38/4, 220-221

1968

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MIRJAM PRAGER, *Die religiösen Frauenorden*, Aschaffenburg 1968, Paul Pattloch Verlag, 8° ss. 164, 2 nlb.

Omawiane dzieło należy do serii publikacji, pomyślanych jako współczesna encyklopedia katolicka *Der Christ in der Welt*, która w przystępny, ale naukowy sposób pragnie przedstawić w 18 działach (ok. 200 tomików) całości kształt nauki katolickiej w nowoczesnym i posoborowym ujęciu. Zakonom zostały poświęcone dwa tomiki, osobno traktujące o zakonach męskich i żeńskich w dziale XII encyklopedii (*XII Reihe: Bau und Gefüge der Kirche*, Bd 6 *Die religiösen Männerorden*, Bd 7 *Die religiösen Frauenorden*).

Autorka tomu o zakonach żeńskich jest benedyktynią, przed wstąpieniem do zakonu ukończyła studia historyczne uwieńczone doktoratem na Uniwersytecie Wiedeńskim.

Opracowanie o zakonach żeńskich jest podzielone na dwie części. Część I przedstawia historyczny i prawny rozwój zakonów żeńskich w Kościele katolickim, poczynając od pierwszych wieków aż do Piusa XII.

Związek życia zakonnego niewiast widzi autorka, zgodnie z badaniami historycznymi, w grupie panien poświęconych Bogu, żyjących w domach rodzinnych albo przy kościołach pod opieką biskupa. Natomiast pierwsze społeczności — klasztory dziewic poświęconych Bogu zaczęły powstawać przy końcu III wieku w Azji Mniejszej i północnej Afryce, aby w IV wieku przybrać już pewne stałe formy, podobne do życia klasztorów męskich reguły św. Pachomiusza i św. Bazylego. Prawie równocześnie (wiek IV) powstały podobne klasztory żeńskie na Zachodzie.

Zakonnice żyjące wspólnie obowiązywała reguła podobna do reguły zachowywanej w klasztorach męskich. Ale począwszy od św. Augustyna zaczynają powstawać specjalne reguły, lepiej dostosowane do psychiki kobiet. Z dawnych bardziej znana jest reguła św. Cezarego (+542) biskupa w Arles. Szczegółowo określiła ona tryb życia klasztornego zakonnice i wprowadziła oddzielenie ich od świata zewnętrznego przez zaprowadzenie ścisłej klauzury. W późniejszych jednak latach większy wpływ osiągnęła bardziej zrównoważona reguła św. Benedykta, przyjęta powoli w większości klasztorów żeńskich.

Wprawdzie w dalszych wiekach powstały nowe zakony męskie, które wniosły zmiany i nowości do organizacji życia zakonnego, jednak dla zakonów żeńskich utrzymała się prawie jednolita forma: klasztor klauzurowy, samodzielny, oddany modlitwie i pracy, czasem umiarkowanej działalności wychowawczej lub charytatywnej (szkoły, pensjonaty, szpitale przyklasztorne).

Sobór trydencki i ustawodawstwo kościelne posoborowe, chcąc podnieść żeńskie życie zakonne, obostrzyły jeszcze przepisy o klauzurze, nie uznały za zakonne takich zrzeseń kobiet poświęconych Bogu, które zajmowały się pracą charytatywną lub wychowawczą bez zachowywania klauzury ścisłej. Dopiero w XVII wieku zaczęły przyjmować się w Kościele nowe formy życia zakonnego żeńskiego, które w XVIII, a zwłaszcza w XIX wieku zostały uznane jako prawnie istniejące, pod nazwą kongregacji zakonnych o ślubach prostych, bez obowiązku zachowywania klauzury papieskiej i chórowego odprawiania brewiarza.

Do przykładów rozwoju nowych form żeńskiego życia zakonnego, podanych przez autorkę, trzeba dodać, że i w Polsce powstało w XVII wieku zgromadzenie żeńskie o ślubach prostych, mianowicie ss. prezentki, założone ok. 1658 r. w Krakowie dla wychowania dziewcząt, ale się nie rozwinęło, bo mimo ślubów prostych, było do XX wieku traktowane jako klasztor klauzurowy. Natomiast założone w Wilnie w 1737 r. zgromadzenie ss. życia Maryi i zatwierdzone w 1752 r. przez Benedykta XIV mogło już rozwijać się jako kongregacja o ślubach prostych, bez klauzury papieskiej.

Jeden krótki rozdział poświęciła autorka najnowszej formie życia zakonnego żeńskiego (instytuty) i następny rozdział ruchowi zakonnemu w społecznościach kościołów protestanckich.

W części II przedstawiła autorka ideologiczne podstawy życia zakonnego. Najpierw więcej miejsca poświęciła powołaniu zakonnemu, jego powstawaniu, rozwojowi i znakach, po których można go poznać. Podeszła do zagadnienia bardziej od strony psychologicznej. Następnie w osobnych rozdziałach omówiła inne podstawowe problemy życia zakonnego, z zastosowaniem do kobiet, mianowicie profesję zakonną, czystość, ubóstwo, posłuszeństwo. Tematy te ujęła w świetle dokumentów Soboru Watykańskiego II, bardzo jasno i głęboko. Wreszcie w końcowym rozdziale zastanawia się, jak wprowadzić jedność w zgromadzeniach zakonnych (zniesienie chórów) i wzajemną współpracę między zgromadzeniami żeńskimi o pokrewnych celach szczegółowych.

W dodatku są wyliczone zakony i zgromadzenia żeńskie mające domy na terenie Austrii, Niemiec i Szwajcarii. Podana jest ich nazwa i cel szczegółowy. Wykaz zawiera 138 zakonów i kongregacji oraz 35 stowarzyszeń życia wspólnego i instytutów.

Dzieło s. Prager jest napisane przystępnie, dokładnie, daje dobry pogląd na rozwój i istotę życia zakonnego kobiet, opiera się na najnowszej literaturze historycznej i teologiczno-prawnej. Szata graficzna doskonała, poręczająca. Dobry indeks osób i rzeczy znakomicie ułatwia korzystanie z dzieła.

O. JOACHIM ROMAN BAR OFMConv, WARSZAWA

ENGELBERT PLASSMANN, *Staatskirchenrechtliche Grundgedanken der deutschen Kanonisten an der Wende vom 18. zum 19. Jahrhundert*, Freiburg 1968, Verlag Herder, in 8° s. 191, bibliogr.

W ciągu pół wieku, tj. od samowładztwa Józefa II (1780) aż do lat trzydziestych XIX w., dokonała się istotna zmiana poglądów na stosunek Kościoła katolickiego do władzy państwowej w Niemczech. W tym czasie zaczęto lepiej rozumieć ideę wolnego Kościoła w wolnym państwie. Tę przemianę naświetlił już W. Lipgens w pracy historycznej o pierwszym arcybiskupie Kolonii hr. Spiegel. Obecna praca Plassmanna chce ten problem przedstawić z kanonicznego punktu widzenia. Autor usiłuje uwzględnić całe piśmiennictwo kanonistów tego okresu z pominięciem pisarzy ewangelickich i prawników świeckich wypowiadających się na te tematy. Zwraca on uwagę nie tylko na historię kanoniczną, lecz także na osobowość ówczesnych kanonistów łącznie z ich pochodzeniem.

Wszystkie ustawy Józefa II z jednej strony, a z drugiej postanowienia o stosunku Kościoła do państwa w *Konstytucji Frankfurckiej* 1849 r., to jakby punkty graniczne tej przemiany uwarunkowanej różnymi czynnikami. Austriacy kanoniści reprezentowali system józefiński. Uważali oni, że państwo ma *ius in sacra*. Kanoniści natomiast krajów niemieckich przyznawali państwu *ius circa sacra*. Można powiedzieć, że ogół kanonistów niemieckich z końca XVIII w. — niezależnie z jakich krajów pochodzili — należeli do zwolenników poglądu febronianańskiego i dlatego popierali ideę *Reichskirche*. Nie dostrzegali oni niebezpieczeństwa grożącego ze strony ksiąząt przenoszących własne interesy nad dobro Kościoła. Biskupi mogli oczekiwać wówczas pomocy jedynie z Rzymu, a febronianiści starali się ten kontakt ograniczyć.

Na początku XIX w. byli jednak kanoniści, którzy wobec dojrzewania idei Kościoła państwowego zrozumieli jej konsekwencje. Tutaj trzeba wymienić przede wszystkim würzburjskiego sufragana Grzegorza Zirkel i profesora w Bambergu Fr. A. Frey'a. Na podstawie norm ogólnokościelnych